

Kada bi kukavica oko 45 dana sjedila na jajima i to u doba, kada se upravo pojave ove gusjenice, tko bi se borio protiv te nemile pojave i očuvao naše dragocjene šume? (Cfr. Dr. M. Bach, Studien u. Lesefrüchte aus dem Buche der Natur 2 — 13).

Ovdje nam se i nehotice nameće pitanje: Ne nose li kukavice svoja jaja ovako svijesno i proračunano po tuđim gnijezdima? — Ne. Jer onda ne bi položila svoje jaje u ona gnijezda, koja imaju vrlo malen otvor i ona ga tamo umetne pomoću kljuna. Zašto ne? Jer mlada kukavica ne može da izleti kroz onaj otvor, kada dođe njezino vrijeme da izleti. I tako je osuđena da ugine već u jeseni, kada se njezini poroditelji sele u južne krajeve ili je ne mogu da hrane u dovoljnoj mjeri i njezinom hranom. Dakle tu ne može biti govora o svijesti. Da u kukavice nema inteligencije kao ni u ptica, kojima ona povjeri svoj pomladak, razabiremo i odatle: jedne i druge vazda jednako postupaju. A svi znademo, da tako nije kod umnog bića, te ovo napreduje i mijenja svoj rad.

A. P.

Pravoslavna crkva na Balkanu

1. Rumunjska crkva.

Rumunjska je država svojim zakonom 23. veljače 1925. stvorila nacionalni patrijarhat pravoslavne crkve u Bukareštu, a zakonom 4. 5. iste godine okupila je sve dotle neovisne crkve pravoslavne pod jednu kapu. Ovaj zadnji zakon ima 178 članaka. Da vidimo kako je ta crkva uređena i time sužena sva njezina djelatnost pod nadzor i upravu države, pa je time izložena veksacijama svih političkih stranaka i državnih ličnosti.

Središnja uprava. Patrijarha je u isto doba metropolita Valahije i Ugarske, sjedište mu je u Bukareštu. On predsjedava sinodi, narodnom crkvenom saboru i središnjem duhovnom konsistoriju. Njega biraju skupa narodni crkveni sabor, diocesanska skupština nadbiskupije Bukarešta, te pravoslavni članovi senata i zastupničke kuće. Sveta sinoda točnije određuje prava patrijarhe.

Sv. sinoda (sfantul sinod) je vrhovni forum u kraljevstvu u duhovnim stvarima i sudište u svim crkvenim poslovima. U realnosti dakle sinoda je vlada, a patrijarha usput i ako mu dozvoli većina te sinode. Tako ima državna vlada u njoj svoju riječ. Sinoda jest iznad svih biskupa i drži svoju sjednicu svake godine, ali može i češće, da se sastane. Patrijarha doduše sazivlje sastanak sv. sinode, ali tek kad kralj odobri i putem ministra vjera. Prvu sjednicu (otvorenja) sazivlje kralj (čl. 5.). Ministar vjera, ako je pravoslavac, ima na sinodi pravo savjetujućeg glasa, (inače

jedan njegov kolega). Kod stvaranja odluka može sinoda pozvati i predstavnike svjetovnog klera i samostana, ako se stvari njih tiču. Sinoda mora da čuva jedinstvo dogmi i discipline, da bdije nad moralom klera i vjernika, nad književnim i umjetničkim pojavama; daje svoje mnijenje o zakonskim osnovama, sudi biskupima zbog kanonskih pogrešaka, određuje program teoloških škola.

Narodni crkveni kongres (Congresul national bisericesc) upravlja crkvenim dobrima, nabožnim zakladama i školama. Svaka biskupija ima 6 članova u tom kongresu; od toga su 2 svećenika i 4 svjetovnjaka. Diocesanske skupštine biraju ove članove na 6 godina. Uz to su i članovi sinode po pravu u isto vrijeme i članovi ovog kongresa (čl. 6.). Ovaj se kongres mora sastati svake treće godine u Bukareštu, a patrijarha mu predsjedava, te ga i sazivlje dobivši kraljevu aprobaciju.

Središnje crkveno vijeće (Consiliul central bisericesc) ima 15 članova i vrši redovitu službu narodnog kongresa. To je najviša administrativna vlast, kada se radi o crkvenim dobrima; ono je eksekutivni organ sinode i narodnog kongresa.

Crkvena eforija (Eforia Bisericii). Središnje vijeće povjerava dio svojih posala crkvenoj eforiji kao svom eksekutivnom organu (čl. 14.). Ova ima 3 člana (dva svjetovnjaka i jednog svećenika). Dvojicu imenuje narodni kongres, jednog ministar vjere. Eforija upravlja crkvenim imanjima, prima od ministarstva vjera stalnu svotu i dijele je među svećenike i biskupije, nadzire djelovanje crkvenih administracija, stvara fondove protiv požara i za gradnju novih crkvi.

Duhovni središnji konsistorij (Consistoriul spiritual central). To je prizivna ustanova za slične ustanove pojedinih biskupija i to u stvarima stege i sudstva. Članovi su: 5 svećenika prema broju biskupija.

Tko imenuje župnika? Župna skupština (adunarea parohiala). Ova je odlučni čimbenik u župi; sastaje se dva puta u godini; predsjedava joj župnik; ona imenuje članove Župnog vijeća i one u Epitropiji; sudi o predlozima Vijeća glede crkvene zgrade, imenuje članove u dekanatske skupštine kao i u one diocesanske. Župno vijeće (Consiliul parohial) ima 10 do 30 članova svjetovnjaka. Čast tih članova traje šest godina. Župnik mu predsjedava. Vijeće se sastaje barem 2 put na godinu, da raspravlja o pokretninama i nepokretninama crkve. Osim ovog vijeća može župa imati i Župni odbor (Comitetele parohiale), koji ima do 9 članova. Ovaj se brine za pjevanje u crkvi, kićenje, pomaganje, širenje dobre štampe i sl. — Župna epitropija (epitropie parohiala) upravlja dobrima župe, plaća osoblje crkve. Ima 3 člana.

Dekanatska skupština (adunarea protopopeasca) ima 15 do 24 člana i to treći dio svećenika i drugo svjetovnjaka. Ona se brine za administrativne poslove svega dekanata, imenuje članove

dekanatskog vijeća, dek. epitropije i duhovnog suda. Sastaje se barem jedamput u godini. I u Dekanskom su vijeću 2 svećenika i 4 svjetovnjaka članovi. Ovo se sastaje barem 3 puta godimice. Dekanatska epitropija upravlja imanijima, zajedničkim svemu dekanatu. I tu su 4 člana, ali svjetovnjaci u većini.

Diocesanska skupština (adunarea aparhiala) ima 45 ili 60 članova, a u njoj su na dvije trećine svjetovnjaci, birani na 6 godina. Sastaje se jednom u godini. Diocesansko vijeće može imati tri odbora: prvi za crkvenu upravu, drugi za školstvo, treći za financijalne stvari. U prvom su odboru samo svećenici, u drugima dvama 2 klerika i 4 svjetovnjaka.

I metropole imaju svoj Crkveni narodni kongres. U njemu je 150 članova, a od njih su dvije trećine svjetovnjaci.

Tko imenuje biskupa? Diocezanska sinoda istražuje, da li kandidat ima kanoničku dobu, licencijat u teologiji, te predlaže na biranje Narodnom crkvenom kongresu i diocesanskoj skupštini. Uz to mogu birati i predsjednik suda i ministar vjere, predsjednik senata i zastupničke komore, prvi predsjednik kasacijonog suda, predsjednik rumunjske akademije, rektori sveučilišta, dekani teoloških fakulteta. Kralj odobrava izbor, te daje i investituru.

2. Bugarska eksarhija.

Bugarska crkva ima svoju samostalnost pod imenom »eksarhije«. Prije balkanskog rata imala je ta crkva i ove biskupije u Staroj Srbiji i Macedoniji, koje su bile priznate turskim fermanom od g. 1870: Veleška, skopska, nevrokonska, strumička, ohridska, pelagonijska, debarska i jedrenska. Sve su te biskupije sada pod jurisdikcijom beogradske patrijaršije. Bugarska eksarhija ima 3,600.000 pravoslavnih. U novije doba nema tu promjene. Jedino je 6. okt. 1920. izašao Zakon za izmjenu i dopunu eksarhijskog ustava. Na temelju tog zakona sastao se bugarski crkveni sabor u g. 1921., te je ustav nešto prilagodio novim prilikama. Vlada je taj ustav donijela u Narodno sobranje na odobrenje i to u siječnju g. 1923., ali ni do danas nije poprmljen.

Bugarska crkva ima 12 biskupija.

Crkvene su vlasti ove:

Eksarh. On je najstariji biskup u Bugarskoj, pa predsjedava sv. sinodu i crkvenom saboru, ima naslov »Blaženstvo«; bez sinoda ne može ništa da odluči kao ni ovaj bez njega; dapače sinod može da mu sudi.

Sinod je najviša crkvena stalna ustanova. Članovi su mu svi biskupi, ali zapravo radi stalni odbor od 4 biskupa. On nadzire tumačenje sv. Pisma i predaje, brine se za tačno i jednako vršenje sv. službe, održaje jedinstvo s pravoslavnom crkvom ili s ostalim autokefalnim crkvama, kanonizira svece, pregledava

rad crkvenog sabora, ravna crkvenom disciplinom, rješava kao prva i posljednja instancija sva djela biskupa, kralja i njegova doma, vodi popis biskupskih kandidata. Stalni odbor u sinodu čuva vjeru i moral, brine se za štampanje sv. Pisma i bogoslužnih knjiga, školskih udžbenika, čuva bizantinski stil u gradnji, crkveno pjevanje u duhu staro-bugarskom, određuje broj svećeničkih odijela itd. Sinod je u zadnje doba izdao Bibliju i tako je prevod u bugarskom jeziku konačno utvrdio. On je otvorio i Duhovnu akademiju, koju mogu i ženske pohađati.

Pri sv. sinodu postoji i Vrhovni crkveni savjet kao najviša administrativna ustanova. Predsjeda mu jedan biskup; članovi su dva svećenika i dva svjetovnjaka.

I u Vrhovnom crkvenom sudu predsjeda biskup, a članovi su stalni jedan svjetovnjak i jedan svećenik; isto tako i kao počasni članovi.

Crkveni narodni sabor sačinjavaju: sv. sinod, po jedan predstavnik staropigijskih i trnovačkog manastira prema izboru manastirskih bratstava, po tri svjetovnjaka i dva parohijska svećenika iz svake parohije, po 2 profesora iz svakog bogoslovnog višeg učilišta i po 1 od svakog srednjeg bogoslovnog zavoda, ministar vjerskih poslova, po 1 predstavnik svećeničkog i 1 mirskog reda iz svake biskupije, koje su nekoć pripadale bugarskoj crkvi i danas su od nje otrgnute, to isto iz cariogradske oblasti, te konačno 5 svećenika s višom bogoslovnom naobrazbom i 5 svjetovnjaka (javnih radnika) izabranih na crkvenom saboru.

Biskupski se sabor sastaje svake druge godine i vanredno prema potrebi. Taj sabor sastoji iz 15 svećenika i 15 svjetovnjaka, koji se biraju na 4 godine. Eparhijski savjet brine se za čistoću vjere, otvara dobrotvorna društva, određuje biskupski budžet. Članovi su u ovome osim biskupa još jedan svećenik i jedan svjetovnjak. Slično je s članovima eparhijskog crkvenog suda.

U Bugarskoj je jedan pravoslavni fakultet u Sofiji, gdje poučavaju među ostalima Dr. N. Glubokovski i Dr. S. Cankov, te dvije bogoslovije (šestrazredne) u Sofiji i Plovdivu, a dva duhovna učilišta (četverorazredna) u Bačkovskom i Čerepitskom manastiru.

3. Grčka crkva.

Grčka je crkva uređena g. 1833. pod utjecajem ideja njemačkog kraljevskog namjesnika Maurera. To su grčki crkveni krugovi smatrali nekanonskim uređenjem, ali su šutjeli. Tekar g. 1914. grčka je vlada imenovala naročiti odbor, koji će izraditi zakonsku osnovu o novom uređenju. Nadošao je rat, pa sve to propade. Istom g. 1923., kada je atenskim nadbiskupom postao Hrizostom Papadopoulos, dođe do novog rada i preinaka. On je naime sazvao u Ateni crkveni sabor (16. 4. 1923), koji se dotle nije nikad održao.

Ovaj je sabor stvorio zakonsku osnovu na temelju rada onog odbora iz g. 1914. No ta osnova nije mogla da proдре poradi ondašnjih političkih prilika. Tako se sabor razišao bez uspjeha. No on se opet sastao 24. 12. 1923. Revolucionarna vlada generala Plastirisa primi taj projekat svršetkom te godine. No prije tog zakona izdao je isti general zakon »o parosima i parohijskim crkvama«. No ni novi zakoni ne daju crkvi grčkoj, da se oslobodi državnog tutorstva. I prof. Dr. Radovan Kazimirović veli: »Čine se ogromni naporі, da se crkva emancipuje od robovanja političkim strankama« (Milaš — Kazimirović, Pravoslavno crkveno pravo 833). Ova je crkva poprimila (5. 3. 1924. naredbom atenskog nadbiskupa) gregorijanski kalendar, jer ga je država usvojila. Crkva je sada ovako uređena:

Arhijerejski sabor najveća je crkvena vlast, jer je raniji permanentni sinod dokinut. Članovi su tog sabora aktivni biskupi (32). Sabor se redovito sastaje 1. oktobra, vanredno kada nadbiskup pozove. Redovite sjednice traju mjesec dana. Sabor se brіne i odlučuje o svim pitanjima obreda i crkvene discipline, osniva bogoslovije, prati publikacije namijenjene mladeži i svećenstvu, traži državnu zaštitu na obranu vjere i morala, sudi u tužbama protiv biskupa. Saborskim sjednicama prisustvuje vladin odaslanik, koji ima savjetujući glas. No lako je pojmiti, da je taj glas važan. Ako tog namjesnika nije nadbiskup pozvao pismeno, zaključci sabora ne vrijede.

Atenski je nadbiskup prvi među svima arhijerejima, a svi su ostali (31) eparhijski arhijereji (biskupi) od g. 1922. metropolit. Vlada je dala te titule, da im tako osigura na budućem općem saboru što veći »rang«. Spomenuti sabor bira biskupe tajnim glasovanjem, ali prije mora poslati vladi listu kandidata. Ministar može polovicu kandidata brisati. Biskupi primaju plaću i dodatke iz Glavnog crkvenog fonda i osim toga dobivaju za svaki bračni blagoslov i bračnu rastavu 25 drahmi.

U svakoj biskupiji postoji crkveni sud, koji sudi svećenicima za svaku njihovu krivicu. Suci su 4 svećenika pod predsjedanjem biskupa. Ti suci imaju samo savjetujući glas. U Ateni je viši crkveni sud. Sve su odluke crkvenih sudova podvrgnute Svetom arhijerejskom saboru kao Kasacijonom sudu. U svakoj je mitropoliji Mitropolitanski savjet, kome je predsjednik biskup, a članovi sudija prvog stepena crkvenog suda i član dotičnog građanskog suda, te šef finansijske uprave, jedan predstavnik općine i jedan član crkvenog odbora, koji je u sjedištu biskupije. Ovaj Savjet vodi nadzor nad upravom crkvenog imanja u svoj biskupiji.

»Glavni crkveni fond« postoji u grčkoj crkvi od proglašenja njezine samostalnosti. Taj plaća svećenike. Glavni su mu prihodi iz manastirskih imanja, ostavština, dobrovoljnih priloga, naročiti prirezi, takse crkvenih sudišta. Na čelu su tog fonda

atenski nadbiskup i dva biskupa, te dva viša državna činovnika.

Glede rastave braka sudi biskupijski sud, koji miri stranke. U slučaju neuspjeha iza 3 mjeseca taj sud mora prosljediti sve spise državnom sudu. Građanski sud donosi odluku i dostavlja je u prepisu crkvenoj vlasti, koja je mora proglasiti kao svoju i da je brak konačno rastavljen.

U parohiji vodi crkvenu upravu »Crkveni odbor«. Članovi su dva župljanina, koje biraju župljani na 2 godine. Zvanično predstavlja ovaj odbor paroh.

4. Srpska patrijaršija u SHS.

Srpska je crkva 26. 5. 1919. proglasila ujedinjenje svih pravoslavnih crkvi na zemljištu države SHS. U Beogradu je obrazovan Središnji arhijerejski sabor, koji će vršiti organizatorno-administrativne i neke kanonske upravne poslove, te unificirati upravu. Rumunjski je metropolit 22. 11. 1919. ustupio dalmatinske biskupije. Carigradski je patrijarh dao svoj blagoslov za pripojenje biskupija u Južnoj Srbiji te Bosni i Hercegovini. 18. 3. 1919. sporazumno se delegati države SHS, srpske crkve i carigradske patrijaršije, kako će se pridružiti patrijaršija u SHS. Kraljevim je ukazom 17. juna 1920. provedeno to ujedinjenje. Kralj je 12. 9. 1920. svečano uspostavio Srpsku patrijaršiju u Sremskim Karlovcima. Po tom ukazu patrijarh nosi naslov »Srpski patrijarh pravoslavne crkve Srba, Hrvata i Slovenaca«. Kralj je 20. okt. 1920. odredio, kako će se birati novi patrijarh. Na temelju te odredbe sastao se crkveni sabor u beogradskoj sabornoj crkvi i izabrao 12. novembra iste godine metropolitu Dimitrija. Kralj ga je potvrdio. Njegova je titula »Njegova Svetost, gospodin Dimitrije, arhiepiskop Pečki, mitropolit beogradsko-karlovački i patrijarh srpski«. Carigradski je patrijarha to sve priznao.

Pravoslavni su u SHS oko pet milijuna i po. Pravoslavna je vjera bila prije vladajuća vjera (religio dominans), ali je sada, barem na papiru, na temelju čl. 12. ustava 28. juna 1921. ravnopravna priznatim vjerama. Iza ujedinjenja SHS ima više zakona i ministarskih naredbi, kojima je uređena srpska pravoslavna crkva, pa odatle možemo crpiti ove podatke (Cfr. Crkveno zakonodavstvo srpske pravoslavne crkve. Knjiga I. Beograd 1926):

Patrijarh je glava sve pravoslavne crkve. Uz njega stoji stalni Arhijerejski sud, kome su članovi 4 biskupa.

U crkvi ima zakonodavnu vlast Sv. Arhijerejski sabor. Članovi su 29 srpskih biskupa i mnoštvo svjetovnjaka, kako je to i u drugim pravoslavnim crkvama izvan SHS.

Za duhovnu nauku ima 6 bogoslovija i to: u Beogradu (sada privremeno u Karlovcima), u Karlovcima, Prizrenu, Sarajevu, Bitolju i na Cetinju. One su čisto državne škole. U Rakovici

postoji monaška škola. Za više bogoslovno obrazovanje postoji u Beogradu bog. fakultet (u Zagrebu je bio osnovan jednako g. 1920., ali s nestašice slušatelja dokinut je g. 1924).

5. Opći pogled.

Kako se vidi, u svim pravoslavnim crkvama na Balkanu svjetovnjaci igraju znatnu ulogu u crkvenom životu. Je li to korisno po pravi duh crkve i vjere? U starije doba, i možda još i u srednjem vijeku, kada je vjera prožimala sav javni, obiteljski i privatni život, nije bilo toliko pogibelji po vjeru, ako su svjetovnjaci imali upliva na upravu crkve. Ali danas! To osjeća i naša rimo-katolička Crkva, koja inače vrlo malo dozvoljava svjetovnjacima upliva na crkvene prilike. Ona je u novom kodeksu odredila, da u buduće ne će priznati ma koje novo pravo patronata (can. 1450, § 1), a biskupi će nagovarati sadašnje patrone, neka bi se odrekli tih prava (can. 1451, § 1). U crkvenim saborima naša Crkva ne priznaje svjetovnjacima nikakva prava. Ona ih doduše primi u crkvene odbore, ali da čuje njihov savjet i okoristi se njihovim znanjem i vještinom glede crkvene imovine. Uvijek je velika pogibelj po slobodu i neovisnost Crkve, ako svjetovnjaci mogu da odlučuju. Čujmo što piše R. Janin o toj stvari. On veli u »Echos d' Orient«, (br. 144, g. 1926): »U narodnom crkvenom kongresu, u diocesanjskim ili dekanatskim skupštinama, svjetovnjaci imaju svagda dvije trećine i svećenici samo jednu trećinu. Svjetovnjaci su u većini i ondje, gdje posao spada isključivo na kler, kao n. pr. kod imenovanja crkvenih sudišta diocesanjskih ili dekanatskih, gdje se sudi obično o pitanjima ženidbe ili bračnim rastavama ili se sudi svećenicima. Odatle nužno proistječe smanjivanje svećeničke neovisnosti, jer i svećenici moraju računati s mnijenjem većine«.

Kako su istočnjaci živahni i političari, to svoju politiku svjetovnjaci redovito unose i u skupštine svoje Crkve, gdje su oni u većini i iznad klera. Stoga je tu najobičnija stvar, da vladajuća stranka u zemlji svugdje i kod najmanje crkvene službe hoće da prodre sa svojim kandidatima. Dakako i manjina ima svoje protukandidate. Eto ti onda neprestane borbe, koja ne svršuje ni iza pobjede većine. Spomenuti pisac Janin poznaje istok i istočnjake, pa veli da je to užasna borba stranaka prigodom izbora za diocesanjske skupštine i narodne crkvene kongrese (Echos d' Orient, 1926, str. 232).

I biskupi boluju od te bolesti. Bukareštanska vlada n. pr. smatra biskupe kao svoje jednostavne crkvene prefekte, pa pripušta samo svoje kandidate i za to dakako od njih traži kasnije protuusluže, biskupi pak redovito nemaju jakosti da to odbiju. Ta tko bira biskupe? Skupština, u kojoj vladi nije teško dobiti

većinu i stoga redovito uspijevaju kandidati vladine većine. To vjernici znadu, pa je to očevidno na užtrb biskupova ugleda i crkvene discipline. Biskupi su vezani uz politička kola kao ono mrtvi Hektor uz Akilova. Nijedan se biskup ne usuđuje nastupiti protiv vlade ili političke većine, jer ovi mogu da ga odmah skinu u 24 sata. Pobožniji svećenici jadikuju nad tim položajem, osobito u doba protuvjerske demokracije i kada su na vladi ljudi religiozno indiferentni ili čak pripadnici framasunske lože. Kome će se biskupi potužiti na nepravde vladinih ljudi ili većine parlamenta? Mi katolici imamo papu, koji će nas braniti u javnosti pred cijelim svijetom i zagrmiti pred mogućnicima: »Više se valja pokoravati Bogu nego ljudima« (Dj. ap. 5, 29). Stoga je i ruski filozof i obraćenik Solovjev pisao, da vrhovna glava crkve mora biti izvan države, te tako bude izvan domaćih političkih trzavica i neugodnosti. To su uvidjeli i rumunjski biskupi, koji su sudjelovali u stvaranju gore navedenog crkvenog ustava, što ga je vlada sankcionirala; oni su tu nastojali, da vlast skupštinâ i svjetovnjaka umanje time, da je na sitno parceliraju i podijele među što više elemenata, u sve moguće odbore i pododbore. To su biskupi regbi posudili od kalvina u Ugarskoj. Tu čovjek zapravo nezna, gdje je crkvena vlast, jer su biskupi samo predstavnici te vlasti i neki mandatari. Čiji? Puka? Tko je puku, svjetovnjacima dao vlast? Tako nije bilo u pravoslavnoj crkvi za prvih 11. vijekova, nego je do ovoga došlo, da se spasi crkvenu vlast pred cesaropapizmom vlastodržaca. No bježeći pred Scilom upadoše u Karidbu. Eto što se dogodi istočnjacima, koji ne htjedoše slušati i pokoravati se papi, kako su to činili do 11. vijeka i kako je to Krist odredio i kako su to istočni sv. Oci priznavali naukom i činom. Kazna je Božja tu očevidna.

A. S.

Eurazijci

Eurazijci su N. Trubeckoj, P. Savicki, G. Vernadcki, D. Svjatoslavl-Mirski, J. Sadovski i religijski filozofi R. Karsavin, V. Ilin, N. Berdjaeff. Većina je njih sada rasijana u emigraciji po Evropi. Oni izdavaju i svoj časopis. Danas postoji i posebna eurazijska književnost.

Tko su Eurazijci? što oni hoće?

Europa nije Azija niti je Azija Europa, a Eurazija je istočni dio Europe i zapadni Azije. Prema tome je Europa zapadna Azija, a Azija istočna Evropa; ta se dva dijela svijeta razlikuju orografski, klimatički i etnografski. Eurazija se razlikuje povijesnički i u duhovnom pogledu od svojih susjednih zemalja; svaka ta